

Teljes elszakadás

Közvetlenül a Károlyi-féle hatalomátvétel után, 1918. november 9-én a románok a kormányhoz szabályos ultimátumot intéznek, amelyben a Román Nemzeti Tanács 26 magyar vármegye átadását követelte, mert „át kell vennünk Magyarországnak és Erdélynek románok által lakott vidékei fölött a teljes kormányzó hatalmat”. Választ november 12-én délután 6 óráig vártak. Az ultimátum 10-ei átvétele után a Károlyi-kormány a határidő 12 órával történő meghosszabbítását kérve és azt megkapva egy 25 fős küldöttséget menesztett tárgyalni Jászi Oszkár nemzetiségi miniszter vezetésével. A delegáció tagja volt többek között a Magyar Nemzeti Tanács küldötteként Bokányi Dezső, a szociáldemokrata párt vezetőségi tagja, dr. Apáthy István, dr. Vincze Sándor kolozsvári katonai biztos és Somló Bódog, az Erdélyi Nemzeti Tanács tagjai, Varjassy Lajos aradi kormánybiztos-főispán, a Német Nemzeti Tanács két képviselője, továbbá gróf Bethlen István és gróf Teleki Pál is. (Utóbbinak vajon eszébe juthatott-e ez az aradi november nem egészen huszonnégy év múlva, 1940 nyarának végén, amikor kicsit más pozícióban és más pozícióból kicsit másképp tárgyalhatott kicsit *másféle* románokkal az elrabolt Erdély északi felét visszajuttató, majdani bécsi döntést előkészítendő...?) Ugyancsak a Magyar Nemzeti Tanács tagjaként lesz a küldöttség tagja P. Ábrahám Dezső is. (A Magyar Nemzeti Tanácsba való bekerüléséről nem éppen hízelgő módon, de a lényegre tekintve helytállóan ír Gratz Gusztáv: „A függetlenségi pártból került a Nemzeti Tanácsba P. Ábrahám Dezső, azoknak az alföldi politikusoknak típusa, akiknek látókörét erős, kizárólag érzelmi alapon kialakult s Magyarország igazi érdekeivel gyakran ellentétes nemzeti ideálok meglehetősen szűkre szorították.” Tagadhatatlan, hogy akkoriban, 1918 novemberének elején-közepén még valóban az ily módon – is – aposztrofálható politikusi magatartás jellemezte.)

Arad a 20. század második évtizedének vége felé inkább alföldi, mint Erdély-széli jellegű nagyváros, jelentékeny iparral (téglagyárak, gőzmalom, gép- és vagongyár, vasöntöde, szeszgyár), hét nagy pénzintézettel, három napilappal, több mint háromnegyed részben magyar lakossággal (a románok a népesség kevesebb mint egyötödét tették ki, az 1910-es népszámlálás adatai szerint a 63 ezer 166 lakosból 46 ezer a magyar, 10 ezer a román). Belvárosra és öt külvárosra oszlik, „sok csinos köz- és magánépülete van”, írja a korabeli ismertető. Az 1918-as esztendő novemberének legelső napjaitól azonban minden felborul: mind gyakoribbak a rendzavarások, rablások, fosztogatások. „A város közönsége napról napra tapasztalhatott olyan megdöbbentő és botrányos eseményeket, amelyekről a napi sajtó is rendszeresen beszámolt”, tudósít Fráter Olivér. „Napi gyakorisággal fordult elő olyan inzultus, amikor román gárdisták vasúti és egyéb közlekedési eszközök működésébe avatkoztak be, emellett nem csak a vasúti tisztviselőket, hanem az utazó közönséget is tetteleg bántalmazták”, amint minderről például az Arad és Vidéke 1918. november 24-i száma is hírt ad. Ebben a légkörben él és lélegzik vértanúink városa akkor is, midőn a megyeháza tanácskozótermében ezen a 13-i reggelen különösen nagy a sürgés-forgás: délelőtt 11-kor kezdődik a tárgyalás, amelyen román részről többek között jelen van Vasile Goldis, Stefan Pop-Cicio, Aurel Lazar, Ioan Ardelean, Aurel Vlad – Iuliu Maniu nemzetiségi pártvezér csak másnap, 14-én érkezik meg Bécsből, ekkor csatlakozik a tárgyalókhöz. A megbeszélések témája és főleg végkimenetele ma már nagyjából ismert – néhány részlet most főleg abban az összefüggésben érdekes, amennyiben jelentős részben hozzájárult hősünk későbbi politikai pályájának alakulásához.

Az aradi magyar–román tárgyalásokat Jászi Oszkár és a román fél tagjainak „ég és föld”-távol-

ságú nézet- és eszmerendszeri különbözősége és mindezek megnyilatkozásbeli formái jellemzik, természetesen a mindebből levonható következtetésekkel együtt. Jászi tudvalevően hosszan és igen részletesen taglalja „keleti Svájc” elképzelését, ami ott és akkor körülbelül úgy hat, mint ha valaki egy bárdal a kezében éppen támadó, vérgőzös rablógyilkosnak tartana türelmesen jó-tékony kiselőadást az evangéliumi szeretetről. Az még hagyján, hogy a magyar kormány delegációvezetőjeként, tehát pro forma Magyarország képviselőjében micsoda megalázó helyzetet teremt, és így „ziccert”, alkalmat szolgáltat a román sajtónak arra, hogy őt is úgy aposztrofálja, mint „a magyar kormány zsidó vigéc kiküldöttjét”, de – Fráter Olivért idézve – „akadémikus érvelése teljes mértékben figyelmen kívül hagyta a politikai és nagyhatalmi realitásokat és azt a tényt, hogy a románság képviselői már nem elvi vitát és igazságos osztozkodást akartak Magyarországgal szemben, hanem annak nem kis méretű területeit kívánták elszakítani.” A román lapok nem kis elégtétellel idézhették a Jászi kérdésre („De hát mit akarnak voltaképpen a románok?” – „De fapt, ce vor romanii?”) adott Maniu-választ: „Teljes elszakadást Magyarországtól.” (Despartirea definitiva de Ungaria.)

Despartirea definitiva, igen.

Jászi, ezt tisztán látni, „egyoldalú, a gyakorlati étellel jóformán semmi kapcsolatban nem álló doktriner volt [...] gyökértelenségét lehet szemé-
re vetni, főleg pedig azt, hogy mindazzal, amit a magyar politikai génusz teremtett, jóval és rosszal egyaránt, nem csak idegenül, de egyenest ellenséges indulattal állt szemben.” (Gratz Gusztáv, i. m.) Többszörösen jelképes, amint a tárgyalások közben hirtelen őszinte, meglepett indulattal felkiált: „Önök nacionalisták!” Mire Maniu nemcsak roppant tanulságosan, de a „nacionalizmus” szó máig érvényes, valódi jelentés-tartalmát is megadva: „Igen uram, mi nacionalisták vagyunk. Elsősorban népünk javáért és érdekében dolgozunk...” (Jászi egyébként utólag így summázza aradi megbeszéléseit: „Nem volt az a benyomásom, hogy román ellenfeleim Aradon bárminő jogi vagy erkölcsi diadalt arattak volna fölöttem.” Ja, az egészen más, tehetnénk hozzá jól pestiesen.

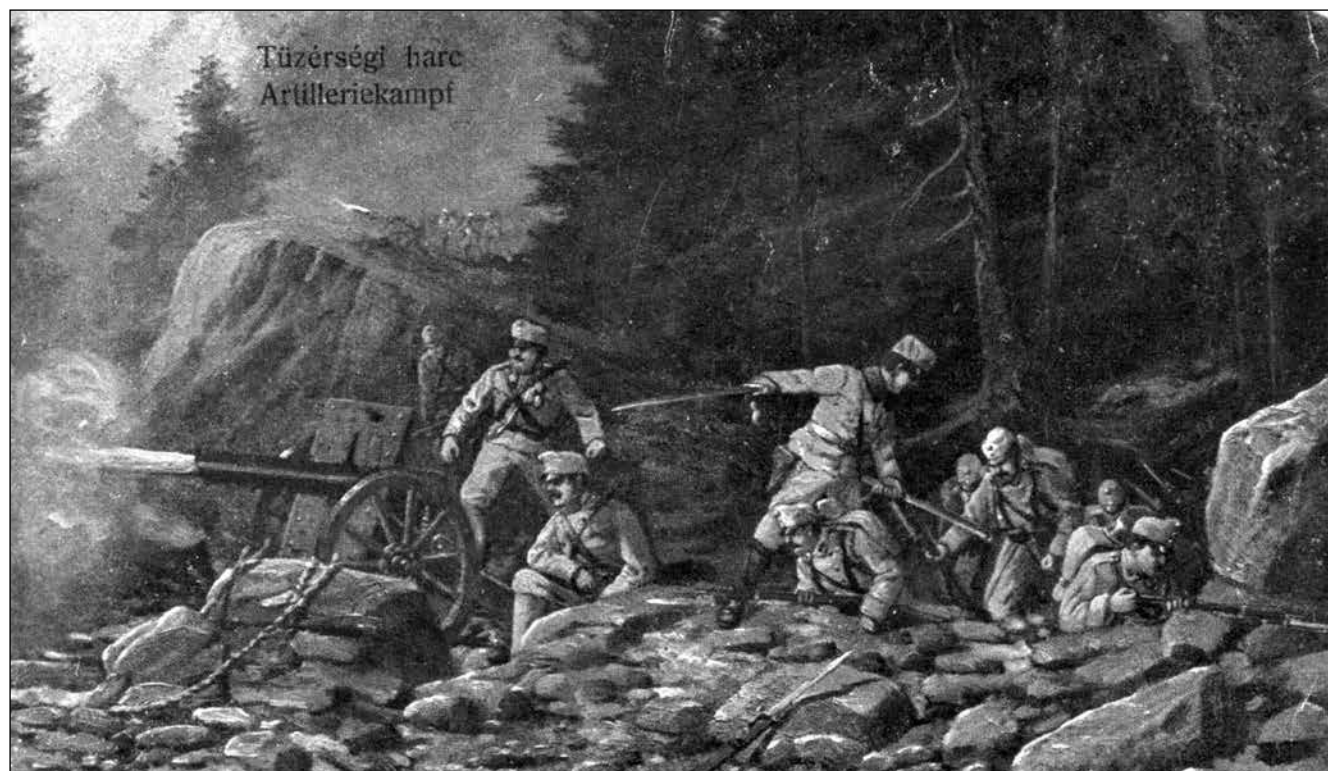
A delegáció P. Ábrahám Dezső nevű tagja döbbenet üli végig ezt a két napot. A második nap tárgyalásairól készült jegyzőkönyv hiányzó részének a Világ című lap tudósításában történt kiegészítése szerint egyszer szólt hozzá: „Ábrahám Dezső szerint az eredeti tárgyalási alapról lesiklottak. A rend fenntartása volt a román ajánlat lényege, míg most a szuverenitásról és a határok megállapításáról tárgyalnak. Ezek a kérdések pedig a béketárgyalások elé tartoznak.” Ez az egész aradi közjáték – udvarias(an) elszánt) románokkal és magát teljes terjedelmében fel- és megmutató Jászival – nem akármilyen lecke Dezsőnek. *Arad – harc a románokkal* című visszaemlékezésében beszámol arról is, hogy a küldöttség tagjai közül „a szociáldemokrata kiküldött Bokányi Dezső izzó magyar hazaszeretetről tett tanúságot”, „tagadhatatlan magyar érzéssel” vett részt a megbeszéléseken, Apáthy István pedig „lángoló magyar hazaszeretettel.” Utóbbi „ezen kívül magas jogi és tudományos felkészültsége is méltóvá tette a magyar álláspont képviselőjébe”. Elmondja azt is, hogy mellékesen itt, Aradon, a tárgyalások pillanatnyi szünetében tudta meg államtitkári kinevezését is: „Békésen ültem az aradi Fehér Kereszt szálló nagytermében, midőn odajött hozzám az aradi királyi ügyészség vezetője, dr. Szapolczay Lajos, akihez régi barátság fűzött. Őszinte szívvel és örömmel üdvözölt mint hivatali feljebbvalóját. Ez az üdvözlés meglepett, mert nem tudtam róla, hogy időközben a Károlyi-kormány igazságügyi államtitkárrá nevezett ki, minden előzetes megkérdezésem nélkül, habár megkértem a kormány irányadó tagjait, hogy mellőzzenek magasabb hivatali állások betöltésénél. Miután azonban az akkori politikai helyzet kezdett mindinkább bonyolultabbá fejlődni, nem akartam további zavarokat és tudomásul vettem e megbízatásomat. [...] Berinkegy Dénest, az akkor kinevezett igazságügy minisztert a kormány elnökévé tették [...] ezek után hónapokon keresztül (két és fél hónapig, január végéig – D. L.) én vezettem az igazságügyi minisztériumot. Később elfoglalt állásponthoz folytán azonban arról, illetve államtitkári állásomról lemondtam.”

A később elfoglalt álláspont kialakulásához valószínűleg igen nagy mértékben hozzájárultak az Aradon történtek is. „A magyar bizottság reményvesztve tért vissza Budapestre” – írja. „A

józan belátás – csalódásra vált – reményében indultunk Aradra” – összegez. „A győzelmében elvakult úgynevezett ’nagyantant’ s az ezt befolyásoló román propaganda már elvégezte káros munkáját. A tárgyaló román felek már ennek tudatában jöttek a drámai színjátékra, ahol csak

komédiát játszottak az ő multságukra és a magyar bizottság rövid ideig tartó áztatására.”

(Részlet a szerző *Tanúsors Magyarországon – Az elfeledett kormányfő: P. Ábrahám Dezső* című, a lakiteleki Antológia Kiadónál megjelenés előtt álló kötetéből.)

Tüzérségi harc
Artílleriekampf

